

Doživljanje spolnosti pri mladostnikih in spolna vzgoja

UDK 616.6.06-053.7

IZVLEČEK – *Spolni razvoj se prične že z rojstvom in ima v vsaki starosti svoje posebnosti. Intenzivira se predvsem v obdobju adolescence. Poleg bioloških dejavnikov igrajo pri razvoju spolnosti pomembno vlogo tudi psihični procesi in socialni dejavniki okolja. V odnosu do spolnosti obstajajo tudi razlike med spoloma. Po fazi avtoerotičnih in homoseksualnih nagnjenj in aktivnosti se pri adolescentu vse bolj določno pojavljajo heteroseksualni interesi in dejavnosti. Adolescent mora pri prehodu v zrelo spolnost razrešiti pomembne razvojne naloge. Pridobiti si mora znanje o spolnosti, gotovost o svoji spolni vlogi ter zaupanje v drugi spol. Pri tem ima pomembno vlogo spolna vzgoja, ki se pričinja že v najzgodnejšem obdobju, predvsem v odnosu starši – otrok. Bistvo spolne vzgoje ni le poučevanje in dajanje nasvetov, temveč oblikovanje celotne osebnosti mladega človeka.*

THE ADOLESCENT'S EXPERIENCING OF SEXUALITY AND SEX EDUCATION. ABSTRACT – *Sexual development begins already at birth and is characterized by distinctive features in each age group. It is especially intensified during adolescence. In addition to biologic changes, the environment plays a significant role in the adolescent's sexual development. Boys and girls differ considerably in their attitudes toward sexuality. After passing through the phase of auto- and homoerotic dispositions, the adolescent begins to manifest increasing interest in the opposite sex and develops heterosexual relationships more and more decidedly. On his way to mature sexuality the adolescent tackles important developmental problems: he has to acquire knowledge about sexuality and develop self-reliance in his sexual role and confidence in the opposite sex. The role of sex education cannot be overstressed here; it should start in the earliest life, mostly as regards the parent/child relationships. The essence of sex education is not only teaching and giving advice, but also forming a complete personality of a young individual.*

Uvod

Človekova spolnost je sestavni del njegove osebnosti, njegovega doživljanja samega sebe ter doživljanja drugih ljudi. Tesno se prepleta z vsemi njegovimi dejavnostmi. Spolni razvoj se prične že z rojstvom in ima v vsaki starosti svoje posebnosti. Majhen otrok postopno osvaja informacijo o tem, kaj pomeni biti moški ali ženska. Tri do štirileten otrok ve za svoj spol, ne razume pa še pomena spolnih razlik in spolnih vlog. V toku razvoja postopno oblikuje doživljanje svoje moškosti ali ženskosti predvsem pod vplivom vzgoje in sociokulturnih značilnosti. Proces spoznavanja spola skozi čas otroštva je pomemben in predstavlja spolno identiteto. Spolno identiteto oblikujejo tako biološki kot duševni dejavniki.

Biološka identiteta, spolna identiteta in spolna vzgoja

Biološka identiteta, spolna vzgoja in usmeritev spolnih interesov so različni aspekti psihoseksualnega razvoja, ki jih določajo različne silnice.

Spolna identiteta sestoji po Greenu (1) iz:

- koncepta o sebi, da si moški ali ženska
- sekundarnih, na spol vezanih lastnosti in vedenja
- genitalne spolne orientacije (k moškim, ženskam ali obojim).

Spolna identiteta oblikuje temelj učenja spolnih vlog. Spolne vloge pomenijo tiste značilnosti in aktivnosti, ki so socialno definirane kot ustrezne za določen spol. Osvojitev spolne vloge pomeni, da se posameznikovo vedenje sklada s spolno vlogo z nekega »objektivnega« vidika. Večina teorij se sklada v tem, da se prične proces oblikovanja spolnih vlog v otroštvu. Baza za spolno identiteto se izoblikuje v prvih dveh letih življenja in se intenzivira v šestem letu starosti. V obdobju latence (od 6. leta do pubertete) se lahko pojavijo še različne modifikacije zgodnjega učenja, toda večina teorij se sklada v tem, da obstaja kontinuiteta. Otrok, ki vstopa v adolescenco, ima že dokaj izoblikovano identiteto o svoji spolni vlogi.

Psihoanalitična teorija postavlja kot najpomembnejše obdobje za izoblikovanje spolne vloge edipalno obdobje (4 do 6 let). Obdobje latence postavi vsa ta doživljanja nekoliko v zatišje. Adolescenca pa spodbudi zopet nekatera zgodnja čustva in konflikte iz edipalnega obdobja, še zlasti, če le-ti niso bili že prej popolnoma razrešeni. Za Freuda je zgodnja adolescenca obdobja izpopolnjevanja procesa čustvenega dozorevanja, ki vključuje osvojitev zrele spolne identifikacije.

Burton in Whiting (2) dodajata, da je lahko zgodnja adolescenca pomembno obdobje korigiranja pomanjkljivosti pretekle spolne identitete, še zlasti pri fantih. Deček, ki ni bil socializiran kot »moški« v otroštvu, lahko v obdobju adolescence prenese radikalne spremembe v smislu svoje »moškosti«. Deček, ki je bil zelo odvisen od svoje matere in se je z njo identificiral ter ni imel dovolj možnosti za identifikacijo z očetom, je lahko še zelo dojemljiv za to, da pretrga to odvisnost in postane »moški«.

Pri mnogih primitivnih ljudstvih so fantje v puberteti izpostavljeni različnim obredom, ki vključujejo telesno mučenje in moško preverjanje moči in trpljenja. Burton in Whiting sta mnenja, da ti rituali služijo za preprečitev feminizacije, ki naj bi bila prisotna pri teh dečkih. Ugotovila sta, da so ti rituali bolj razširjeni v kulturah, kjer otroci spiyo skupaj z materami in kjer poligamija vključuje ločene domneve za otroke in matere. Te zgodnje okoliščine so pomembne za pospeševanje odvisnosti in izgubo »moškosti« pri dečkih. Podobnosti sta avtorja našla tudi pri otrocih, ki nimajo pred seboj primerne in močne očetove figure.

Erickson (2) gleda na izoblikovanje spolne identitete ne le kot na izraz identitete s spolom in s seksualnostjo, temveč v povezavi z drugimi aspekti identitetne formacije. Mladostnik, ki ne bo dosegel zadovoljive seksualne identitete, bo kazal težave pri doseganju ego identitete.

Socialne teorije učenja (2) gledajo na razvoj spolne vloge z vidika osnovnih principov učenja: nagrajevanja, kazni, imitacij in podobno. Spolne vloge so naučene takrat, kadar so dečki in deklice nagrajani oziroma kaznovani za različne tipe vedenja in kadar lahko posnemajo različne tipe moškega ali ženskega vedenja. Ti modeli so starši, učitelji, sorojenci ipd. Otroci zlasti radi posnemajo ljudi, ki so čustveno topli, ki so uspešni, družbeno uveljavljeni in so jim na neki način blizu. Socialne teorije učenja ne dajejo pri oblikovanju spolnih vlog nobeni stopnji v razvoju prednosti. Zanje je to kontinuiran proces od zgodnjega otroštva naprej.

Pomembno vlogo v socializaciji spolne vloge igrajo pri otroku prav starši. Topel in pozitiven, čustven odnos s starši igra pomembno vlogo v identifikaciji spolne vloge. Pomembno je, kako v družini oče doživlja svojo moškost in mati svojo ženskost. Očetov odnos do žene – matere bo vplival tudi na dekletove ženske poteze vedenja in na njen kasnejši odnos do moških.

Razvoj seksualnosti v obdobju odraščanja

Avtoerotska faza

Razvoj seksualnosti v obdobju odraščanja lahko razdelimo na faze (3), ki brez ostre meje prehajajo ena v drugo. Sprva se avtoerotske težnje, ki jih označuje usmerjenost v lastno razvijajoče se telo, intenzivirajo. Čeprav ta pojav srečamo pri otrocih že pred puberteto, saj je predpubertetno obdobje življenja pretežno avtoerotično, pa se v puberteti intenzivira in kvalitativno spremeni. Dekle in fant posvečata več pozornosti svojemu zunanemu videzu, telesnim spremembam, s katerimi se vzporedno javljajo tudi erotično obarvane fantazije. Nejasni občutki zadovoljstva, pomešani s strahom, se postopno fiksirajo na spolne organe. Stik z lastnimi spolnimi organi v določenem obdobju pripomore k vzpostavitvi psihičnega ravnotežja in ravnotežja v odnosu telo – psiha. Ta proces je dinamičen, tako da se že obstoječemu stalno dodaja nekaj novega na telesnem in na psihičnem področju. Usmerjanje pozornosti na osebe istega spola širi obseg erotičnega z lastnega telesa na telesa drugih v okolju. Šele doživljanje identičnih procesov pri sovrstnikih lahko privede do občutka zadovoljstva in pomeni konec obdobja okrepljenih avtoerotičnih teženj. Brez ostre prekinitve se prično avtoerotične težnje postopno umikati v procesu seksualnega dozorevanja homoerotičnim težnjam, čeprav zadržijo svojo vlogo pribežališča tudi v kasnejših obdobjih življenja.

Homoerotska faza

Pojav homoerotičnih teženj pomeni nadaljevanje že začetega procesa predhodnega obdobja. Interes ni več usmerjen le na lastno telo, temveč se pojavljajo podobne erotične želje pri opazovanju in dotiku istega spola. V odvisnosti od vzgoje in življenjskih prilik lahko potekajo homoerotične težnje v vseh odtenkih – od abstraktnega do konkretnega – prek pogovorov, opazovanja in dotikanja. Pri dekletih se to kaže predvsem v izkazovanju nežnosti z objemanjem, držanjem za roke in podobno, medtem ko se pri fantih te težnje kažejo bolj na področju različnih aktivnosti – športnih dejavnosti in podobno.

Med normami, ki določajo pravila vedenja in jim je otrok izpostavljen skozi celotno otroško obdobje, so tudi tiste, ki regulirajo odnose med spoloma. Ker so prehodne homoerotične težnje na neki način podobne homoseksualizmu, ki je v naši družbi moralno obsojan, bo adolescent te težnje pri sebi poskušal maksimalno zavirati. Obda se s številnimi obrambnimi mehanizmi, ki se kažejo v norčevanju iz tovrstnih pojavov, projiciranju v druge ipd. Pogosti obrambni mehanizmi so »psovke«, ki so tudi v kasnejših obdobjih regulator podzavestnih, nagonskih teženj ter zavestnih, družbenih prepovedi in norm. Verbalno praznjenje homoerotičnih teženj pomeni aktiven karakter. S tem, da adolescent drugemu pripisuje pasivnost, se zavaruje pred »nenormalnostjo«, ki ga navdaja s strahom. Strah pred javljajo-

čimi se homoerotičnimi težnjami skuša adolescent pogosto premagati s prezgodnjim, skoraj nasilnim približevanjem nasprotnemu spolu.

Prehodno homoerotično fazo ne smemo enačiti s homoseksualno fazo. Njena osnovna kvaliteta je predvsem erotična in pomeni dopolnitev osebnosti in prehod iz usmerjenosti od sebe k drugemu spolu. Intenziteta teh odnosov je odvisna od razmer, načina življenja in adolescentove splošne aktivnosti. Prek učenja in drugih aktivnosti bo adolescent kanaliziral tovrstne težnje in jih lažje reševal. Konec obdobja homoerotičnih teženj je običajno skoraj neopazen v postopnem usmerjanju interesov na drugi spol. Združevanje adolescentov v skupine potencira spol in mu daje hrabrost pred končno odločitvijo, kar je tudi smisel homoerotičnega odnosa. Kolikor so ti istospolni odnosi potekali v mejah kontrole, ostajajo še naprej prijateljski in pripomorejo k iskanju partnerja drugega spola. Ker pa proces dozorevanja ni enak za vse vrstnike, lahko konec tega obdobja pomeni dramatičen razhod. Čustveno navezovanje na osebo drugega spola lahko pomeni dosedanjemu prijatelju ali prijateljici izdajo in nanjo reagira s prikritim ali odkritim sovraštvom.

Heteroerotična faza in končna spolna orientacija

Postopno vezanje interesa na drugi spol odpira mladostniku novo orientacijo. Končno fazo v dozorevanju seksualnosti razdelimo v dve obdobji: na heteroerotično kot direktno nadaljevanje prehodnih procesov ter na končno spolno orientacijo v splošnem seksualnem pomenu tega pojma. Heteroerotična oziroma heteroseksualna orientacija pomeni kvalitativni skok v dozorevanju spolnega nagona, prehod iz lastnega telesa in lastnega spola na osebe drugega spola. Usmeritev interesov na osebe drugega spola pa je pod močnim vplivom zunanjih in notranjih dejavnikov. Tako lahko npr. strog ali bolj liberalen način vzgoje, neenakomeren proces dozorevanja ipd. otežujejo ali olajšajo tovrstne stike. Za uspešno osnovanje heteroseksualnih odnosov morata biti po E. Hurlockovi (4) izpolnjena dva pogoja:

- adolescent mora najti v svojem okolju zadostno število članov nasprotnega spola, podobnih po starosti, intelektualnem statusu in osebnostni naravnosti, da jih lahko selekcionira;

- spodbudno okolje staršev in drugih odraslih, ki mu znajo priskočiti v pravem trenutku na pomoč.

Adolescent mora na prehodu v zrelo spolnost razrešiti pomembne razvojne naloge. Pridobiti si mora **znanje o spolnosti in o socialno sprejemljivih vlogah spolov**. Čeprav ima mnogo adolescentov zadovoljive informacije glede spolnosti, pa so te informacije pogosto omejene in popačene. Preokupirani s spolnostjo, sanjarijo o njej, razpravljajo s prijatelji, iščejo različne informacije in berejo različno literaturo. Srečujejo se z omejitvami in prepovedmi okolja. Naučiti se morajo in razrešiti tudi druge pomembne razvojne naloge. Doseči morajo lastno neodvisnost, avtonomnost, izoblikovati morajo lastno identiteto v najširšem družbenem pomenu besede.

Pomembna naloga pri prehodu v odraslo spolnost je **oblikovanje vrednot**, kar omogoča adolescentom, da selekcionirajo, kaj je pomembno in kaj je relativno nepomembno, ne le za sedanjost, temveč za življenje nasploh. Doživljanje teh vrednot se v teku adolescence spreminja. Tako Hurlockova omenja, da npr. dekleta pri 14 letih ocenjujejo fante predvsem po zunanosti, pri 17 pa postavljajo na prvo mesto inteligentnost. Razlike v vrednotah se razlikujejo tudi glede na spol.

Naslednja pomembna naloga v doseganju zrelosti heteroseksualnih odnosov je po Hurlockovi **učenje izražanja čustev in občutkov** do ljubljene osebe. Adolescent se mora naučiti izražati čustva. Te spremembe so pogosto težje za fanta, zaradi miselnosti, da je kazanje čustev pri moških »nemoško«. Način izražanja čustev mora biti socialno sprejemljiv in obvladan, primeren starostni stopnji. Vzajemni izrazi heteroseksualne ljubezni so osebno zadovoljujoči in dajejo adolescentu občutek varnosti, gotovosti in spodbujajo k spremembi iz sebe usmerjenega bitja v usmeritev v druge osebe.

Ena najtežjih nalog pri prehodu v odraslo spolnost je – še posebno za dekleta – učenje vedenja ob sprejeti spolni vlogi. Adolescentova pojmovanja spolne vloge so pogosto nejasna, brez jasnega razumevanja, kaj družba pričakuje od njih. Negotovost povzroča tudi spoznanje, da pogosto veljajo dvojna merila vedenja za fante in dekleta. Tradicionalne spolne vloge so še vedno globoko ukoreninjene v naši miselnosti, čeprav zadnja leta ugotavljamo, da se spolni vlogi fantov in deklet približujeta ena drugi in dajeta videz interseksualne spolne vloge.

Dejstvo je, da se telesno zorenje današnjih mladostnikov pomika navzdol. Biološke spremembe so burne in nagle, medtem ko so psihične spremembe veliko počasnejše. Posledica hitrejšega dozorevanja se kaže tudi v bolj zgodnjem zanimanju za nasprotni spol. Telesna zrelost in povečana seksualnost pogosto dajeta mladostniku občutek zrelosti in samostojnosti in mu dvigata želje za zadovoljitev spolnih želja. Mladostnik se lovi v iskanju ravnotežja med željo po takojšnji zadovoljitvi ter med samokontrolo in odložitvijo, lahko pa zaide tudi v obe skrajnosti. Tako na eni strani srečujemo mladostnike, ki jim vsaka odložitvev pri zadovoljevanju tovrstnih potreb pomeni izgubo časa ali pa vidijo v tem potrditev svoje odraslosti. Prezgodnje potrebe po seksualnih aktivnostih lahko izvirajo tudi iz neugodnih čustvenih razmer v družini. Čustvene konflikte rešujejo podzavestno prav s spolno aktivnostjo, ki pa ima v ozadju pogosto občutja osamljenosti in negotovosti. Prezgodnje in nezrelo seksualno življenje pušča v mladostnikovem doživljanju določeno praznino in povzroča nezaupanje v spolnost.

Na drugi strani pa lahko srečamo mladostnika – asketa, ki pod pritiskom super ega potlači svoje seksualne impulze. Seksualnost ga navdaja s strahom in anksioznostjo, ga ogroža do te mere, da prične zavračati ne le spolnost kot tako, temveč vse, kar mu lahko povzroča zadovoljstvo.

Psihoseksualne razlike pri fantih in dekletih so vidne tudi v načinu čustvovanja, ki spremlja spolni nagon. Ehermann (5) izvaja naslednje zaključke: Moški so erotični, ženske romantične. Fantova fizična želja po spolnosti se pojavi zgodaj. Ta želja ga spodbuja v poskusih, da bi svoje seksualne težnje zadovoljil. Ljubezenska čustva imajo pri tem manjšo, bolj priložnostno vlogo. Njegova želja je seksualno orientirana, ne pa romantična, čeprav goji videz romantike, zaradi vpliva na dekleta. Pri dekletih je fizična želja redkeje gonilna sila njenega vedenja; stimulacija mora biti psihološka in fizična. Telesne nežnosti in pozornosti ji običajno zadostujejo ter ji pomenijo ljubezen in romantiko. To ji daje zadovoljstvo in ustvarja prepričanje, da podobno doživlja tudi fant. Fizično poželenje se pri dekletu pojavi običajno kasneje in obvladuje njeno vedenje šele v zadnji fazi ljubezenske igre.

Nesporazum in neuvidevnost za psihoseksualne razlike pogosto povzročata frustracije in nezadovoljstvo obema, fantu in dekletu. Fantje pogosto mislijo, da jih

dekleta dražijo, jim vzbujajo lažno upanje in jih potem nerazumljivo ustavijo. Dekle, ki pogosto še ni pripravljeno za intimnost, je šokirano, doživlja najpogosteje ogroženost sebe in svojih vedenjskih pravil. Čeprav lahko razumemo, kaj se dogaja na obeh straneh, pogosto tega nesporazuma tudi ob ustrezni spolni vzgoji ne moremo preprečiti.

Psihoseksualne razlike med fanti in dekleti se po Ehrmannu pojavljajo tudi na področju dominiranja. Ta razlika je prisotna pri živalih in se izraziteje kaže tudi v primitivnih kulturah. V bolj humanih odnosih med spoloma moška dominantnost izgineva. Bolj je značilna za odrasle kot za otroke in adolescente. Kaže, da se pojavi moška dominantnost takrat, ko socialna maturacija poenjuje. Ta težnja moških, da dominirajo, je pogosto odločujoča, da dekle v odnosu do fanta popusti, da bi si zagotovila občutek gotovosti do njega.

Spolna vzgoja

Vsako družbo oblikuje vrsta nenapisanih moralnih norm in pravil, vedenj in ravnanj. Socialno uravnavanje seksualne aktivnosti je tesno povezano z najširšim sistemom družbenih vrednot. Kažejo se v različni stopnji tolerantnosti do adolescentove seksualnosti, v različnih merilih za dekleta in fante ter v različni stopnji poudarjanja psihofiziološkega ali psihoafektivnega spolnega vedenja in so hkrati osnovni oblikovalec procesa spolne vzgoje.

Danes se veliko govori o seksualni revoluciji, tako v svetu kot pri nas. Težko je reči, ali je prišlo dejansko do korenitih sprememb na tem področju, še težje pa je ugotoviti dejavnike, ki izzivajo to »revolucijo«. Seksualna revolucija naj bi odpravljala marsikatero preživele poglede, vnašala večjo svobodo na področju seksualnosti, ne le v ozkem smislu spolnosti, temveč širše, v bolj osvobojenih medsebojnih odnosih, v bolj sproščenem izražanju čustev in vedenju. Marsikdaj pa nosi v sebi tudi nesprejemljive nazore – spolnost komercializira, vnaša vanjo potrošniško miselnost in jo s tem dehumanizira.

Svobodnejša klima, ki se kaže na tem področju, zahteva od nas, da znamo mladega človeka v tem smislu tudi vzgajati. Znati ga mora usposobiti, da med najrazličnejšimi možnostmi izbira tiste, ki ga osebno bogatijo in so istočasno tudi družbena vrednota.

Spolna vzgoja je del celovitega in kompleksnega procesa vzgoje osebnosti. Ne zajema zgolj pridobivanja informacij o spolnosti, ni le poučevanje, temveč je proces oblikovanja stališč in odnosov do oseb nasprotnega spola in načinov reagiranja v spolnem življenju. V teh stališčih pa je zlasti pomembna emocionalna sestavina. Uspeh na tem področju je možen le s pogojem, da znamo ta vidik človekovega doživljanja in ravnanja vključiti v sklop celovitega vzgojnega procesa.

Pričenja se že v najzgodnejšem otroškem obdobju, predvsem v odnosu starši – otrok. Za oblikovanje otrokovega odnosa do spolnosti je pomemben odnos staršev do spolnosti, ki se ne kaže le z besedami, temveč predvsem v njihovem celotnem vedenju na področju medosebnih odnosov, v odnosu, ki ga imajo do lastnega telesa in do lastne spolnosti. Starši, ki so sami obremenjeni s problemi na tem področju, bodo težko sproščeno in brez zavor govorili o spolnih vprašanjih, četudi razumsko sprejemajo novejšje poglede na spolno vzgojo.

Pomanjkljivo poznavanje psiho-seksualnega razvoja pri otroku starše pogosto spravlja v stisko in gledajo na pojave seksualnih iger in vedenja pri otroku z vidika »morale« ali odklonjanja. Ker je bila pogosto v njihovem odraščanju spolnost tabuirana, so lastna seksualna doživetja izrinili iz zavesti. Pozabili so, da so tudi sami v otroštvu kazali interes za svoje telo, se razkazovali vrstnikom, se jih dotikali in raziskovali.

Starši pogosto mislijo, da je šele puberteta tisto obdobje, ko je mladostniku potreben takšen »pouk« o spolnih dejstvih. Pogosto je poučevanje zgolj enostavna biološka razlaga, ki ne vključuje tudi ostalih psiholoških komponent spolnosti in odnosov med spoloma. Mnogi starši in vzgojitelji so prepričani, da so izpolnili svojo dolžnost, ko so otrokom povedali temeljna dejstva o zanositvi, o prvi menstruaciji, o nevarnosti prezgodnjih spolnih odnosov ipd. Tako se otrok, ki je bil deležen takšne spolne vzgoje, neredko znajde kljub njej praznih rok v adolescenci, ko bi moral svoji spolni energiji že utirati pot k vrstnikom drugega spola.

Mladi danes dobivajo od povsod številne informacije na področju spolnosti. Večkrat kot doma in v šoli sovrstnikov in prek različnih medijev v okolju. Pogosto je to cenena literatura, ki jim pomaga gojiti najrazličnejša iluzorna pričakovanja, ali pa filmi, ki prikazujejo spolnost na grob in neoseben način. Pri tem so ogroženi predvsem tisti mladostniki, ki v okviru družine niso naleteli na pristne enakopravne odnose in nimajo dobrih identifikacijskih likov, da bi lahko spolno dozoreli, zaupali svojo spolno vlogo in nasprotni spol.

Marsikje v svetu v šolah že obstajajo programi spolne vzgoje, ki potekajo v okviru različnih programov – ali v okviru šolskih predmetov ali kot posebna oblika dejavnosti. V naših razmerah pa lahko ugotovljamo, da si spolna vzgoja le počasi utira pot. Še vedno je prepogosto omejena na najnujnejše informacije s področja spolnosti v okviru posameznih predmetov, predvsem v osnovnih, manj pa v srednjih in visokih šolah; vendar se v zadnjem času tudi pri nas že oblikujejo drugačne oblike dela z mladimi, kot npr. je šola za življenje (6), ki vključuje poleg informativnih pogovorov tudi oblike skupinskega dela.

Sklep

Spolnost zavzema pomembno vlogo v adolescenci, vendar je tesno prepletena z ostalimi procesi razvojnega obdobja: z identitetnim iskanjem, z razreševanjem mladostnikovega odnosa do staršev, sovrstnikov in širšega socialnega prostora ter s poklicnim oblikovanjem. Zato bo spolna vzgoja uspešna le takrat, kadar bo usmerjena v celovit osebnostni razvoj mladostnika in bo potekala v ozračju pristnih odnosov in medsebojnega zaupanja. Morda je še najbolj učinkovito delo s skupinami mladostnikov, v skupninskih pogovorih. V oblikovanju skupinske dinamike mladostniki spontano izpovedujejo svoje probleme, jih primerjajo s problemi sovrstnikov in njihovimi izkušnjami. Odrasla oseba, ki vodi te skupine, je ob tem le nevsiljiv pobudnik in usmerjevalec, čeprav je pri tem pomembno to, kakšna je tudi sama kot osebnost. Delo s skupinami pa se mora nujno dopolnjevati z individualnim delom s posamezniki. Obstaja namreč vrsta intimnih vprašanj in problemov, ki jih mladostnik težko izraža v širšem krogu.

Dejstvo pa je, da je delo na tem področju pri nas še preveč nesistematično; srečujemo celo razmišljanja, ali sploh zmoremo dovolj kvalitetno zajeti v določen sistem in program področje, kjer se racionalno tako tesno prepleta z iracionalnim.

Literatura:

1. Green R. Atypical psychosexual development. V: Rutter M. Hersov L. Child psychiatry. Oxford: Blackwell Scientific Publications, 1977: 788–807.
2. Huston-Stein A. Sex role development. V: Adams JF. Understanding adolescence. Boston: Allyn and Bacon, 1976: 233–255.
3. Miletić P. Seksualno sazrevanje mladih. Beograd: Savremena administracija, 1971: 104–143.
4. Horlock EB. Adolescent development – transition in sexuality. New York: McGraw-Hill, 1973: 212–295.
5. Staton TF. The emotions and sex education. V: Adams JF. Understanding adolescence. Boston: Allyn and Bacon, 1976: 464–487.
6. Česnik S., Čop F., Rojšek J., Zavasnik A. Vpliv šole za življenje na seksualno erotično doživljanje mladostnikov. Ljubljana: Center za mentalno zdravje, 1980: 4–30.

DOKUMENTIRANJE ZDRAVSTVENE NEGE

Vsako sistematično delo je zasnovano na dobri dokumentaciji; to velja tudi za proces zdravstvene nege. Tradicionalna zdravstvena nega pozna v glavnem ustno poročanje v zvezi s posameznimi posegi, manj pa pisno poročanje o bolniku oziroma varovancu. Ustno poročanje je lahko neobjektivno, ker je odvisno od občutkov posameznega človeka. Različne medicinske sestre nam bodo dale zelo različne informacije o istem varovancu, ker vsaka po svoje dojema tisto, kar naj bi bilo pomembno za posameznega varovanca. Taka informacija se nagiba k temu, da je le delna. Če želimo organizirati kvalitetno zdravstveno nego, mora imeti vsak delavec v negovalnem timu zanesljive informacije. Proces zdravstvene nege terja dobro organiziran sistem dokumentacije, ki je na razpolago vsem članom tima.

Razlogi za dokumentacijo zdravstvene nege so naslednji:

- zapisano in dostopno imamo vsako informacijo v zvezi z varovančevimi potrebami, potrebno nego; označen imamo tudi vsak napredek;
- zapisane imamo cilje in zanesljive podatke o negi, ki jih ne bi mogli ohranjati samo z ustnim (verbalnim) sporočilom;
- dokumentacija zagotavlja neprekinjenost nege;
- daje nam kronološki pregled nege in njenih rezultatov;
- daje nam možnost vpogleda v prejšnje postopke;
- olajša predajo nege drugi osebi;
- oskrbuje nas z zanesljivimi podatki, ki širijo strokovno znanje s področja zdravstvene nege;
- zagotavlja zanesljive podatke v pravne namene.

Moramo pa pripomniti, da zaradi pisanih poročil ni pomen ustnega poročanja nič manjši.

Proces zdravstvene nege. Priročnik. Ljubljana: Zveza društev medicinskih sester Slovenije, 1984: 31–32.

RAZUMEN ČLOVEK SE PRILAGAJA SVETU, NERAZUMEN PA VZTRAJNO SKUŠA PRILAGODITI SVET SEBI. ZATO JE VES NAPREDEK ODVIŠEN OD NERAZUMNEGA ČLOVEKA.

Shaw